

Ata Mäneli -8/ romanyň dowamy

Category: Kitapcy,Romanlar,Sözler

написано kitapcy | 23 января, 2025

Ata Mäneli -8/ romanyň dowamy * * *

Mergen süriniň sagyndan aýlandy-da, kese depäniň gerşine dyrmaşdy. Güne seretdi. Daňyň atanyna ýoňsuz salym geçipdi. Şonda-da wagt irdi. Kuýaş guşluk ýerine-de göterilmändi. Çopan nazaryny sürä tarap sowdy. Goýunlaryň garny arkasyna aýlanypdyr. Olar dokmäde görünýär. Ygsyldap oturan ýylaga agyz urýany ýok. Kellesini sazagyň saýasyna sokany, gäwüş gaýtarýany welin kän.

Mergeniň ýadaw ýüzi az-kem ýagtyldy. Indi sürini guýa tarap öwürseňem boljak. Dok goýunlar pytramaz. Suwa tarap sozular gider. Çolugam nahar ataryp ýörenendir. Taňka-da otdadyr, lygyr-lygyr gaýnap durandyr. Ajy demlenen çäýy içseň, günüň howry peselen ýaly bolar. Çäýyň keýpi sowulmanka-da, Mergen ýola düşer. Bir gjelik oba baryp gaýdar. Ata Mänelinin pendini tutar. Hallygözeliň gözüne siňnitli sereder. Bärde çolugam ýeke bolmaz. Guýudan suw çekýän goja süriniň golaýynda bolar. Guýa ýetmek, demini alan çäýy içmek, bu gün Mergene nesip etmedi.

Çaly duýdansyz peýda boldy. Göwnüňe bolmasa, ol çägäniň göwsüni ýaryp çykan ýalydy. Derden-çaňdan ýaňa atynyňam-özünüňem reňkini saýgaraýmak kyndy. Ýigit batgyn ýolda bedewi gaýgyrmandy.

Çaly atdan düşdi. Birbada syr bermejek boldy. Kaddyny dikeltdi. Ýylgyrdy. Emma saly basym gowşady. Ysgynszyl dillendi:

– Salawmaleýkum!

Mergeniň depesindei sowuk suw guýlan ýaly boldy. Çalynyň sesinde agy bardy. Özem uzak ýoly ylgawyna geçen ýaly. Demi-demine ýetenok. Atam, özem elenip dur. Gan-petsiz dodagy titreyär. Gözleriniň owasy gitdigiçe nemlenýär...

Çalynyň hoş habar getirmändigi görnüp durdy,

Mergeniň ini jümşüldäp gitdi. Ol ýaýdançlyoýlandy:

—Obada bir apat-a gopupdyr. Hernä abraýlysy bolsun-da. Hallygözelibir başy sagmyka? Toýlydy özem... Çaly ýaryk-ýaryk bolan dodaklaryny ýalap durdy. Ol dillenjege, ajy habary orta atjaga meňzänokdy. Dogrusy, oňa gurbaty çatanokdy.

Mergen özüne zor salyp ardynjyrady. Däbe-dessura eýerip myhmanyň atyny tutdy:

—Çaly, saglykmydyr? Oba-gara gurawçylykmy? Hally sag-gurgunmy? Myhman Mergeniň ýüzüne dogry garap bilmedi. Iki gözünü ýere dikip gepledı:

—Obada... obada... Häzir-ä... — Çaly dodagyny dişledi-de, dymdy. Mergen dostunyň çigninden şapba tutdy:

—Çaly, hany başyň göter. Obada nähili hekaýat gopdy? Gönel, dost.

— Yeri, nähili apadyň gopandygyny nädip aýtjak? — Çaly içden özelendi. — Diliň öwrülse, aýdarsyň-da.

Aýtmalydy. Gepe öwrüm bermegiňyeri däldi. Mergen agyr ahwalaty aňy, ýüregi bilen syzyp durdy. Çaly ýüregine daş baglady:

—Men, Mergen, şum habar getirdim. — Çaly uludan demini aldyda, ýene ýüzüni aşak saldy.

Mergen sabyrsyz gepledı:

—Aýt. Didämi hun etme. Aýt, tizräk.

Çaly sakynyp, sandyraklap habaryny berdi:

—Hal... Hally... Hallygöz... pahyr gaý... gaýtdy. Mergen ajy habaryň aýylganç manysyna birbadadüşünmedi:

—Hally gaýtdy? Nirä?

Çaly iki elini ýüzüne tutdy-da, çägäniň üstüne çökdi. Uly sesi bilen aglady:

—Waý, naçar dogan-eý! Kysmatyň ýamana çekdi-leý! Ýürek-bagryny dilip gelýän agy sesi şum habaryň manysyny aýan etdi. Mergen döşünde peýda bolan kütek agyryny duýdy. Duran ýerinde çaykandy. Sag eli bilen bokurdagyny sermeledi-de, ýuwaş-ýuwaşdan çägäniň üstüne çökdi. Ol agras dem alyp, birhowa gözlerini ýumup oturdy. Onuň ýogyn barmaklary aljyraňny titreyärdi.

Soňky günlerde çöl gazabyna tutupdy ürgünçäre gor ýaly gyzdy. Şemalam ýalyn bolup çabradı. Emma Mergen häzir petiş howanyň

ezýetini duýmaýardы. Durmuşam, tebigatam onuň üçin öz ylgawyny-täsirini togtadypdy. Hasrat çopanyň ýüz keşbinem göz ýumup-açasy salymda özgertdi. Hemiše açık, ýaraşykly ýüz hazır janly damarlary gyrylan ýalydy, hereketsiz doňup durdy...

Mergen indi hiç wagt Hallygözelі görüp bilmez. Onuň syratyna-da guwanyp bilmez. Bu pikir ýowuzdy. Ýigidiň ýüregini paralap durdy. Ýigit gelniň näzijek yüzünü, gara gözlerini, ýygna dodaklaryny göz öňüne getirýär. Indi ol gözler gaýdyp gülmezmi? Mergeniň kalbyňa röwßen duýgulary çäýmazmy? Çopan indi Hallynyň näze-öwüşgine baý sesini eşitmezmi? Ter beden, ýaraşykly syna bu gün gara ýeriňki bolaýmalymy?

Hallygözel Mergen ýetim üçin dünýäniň örküdi. Heý, ynsanam bir örksüz ýaşap bilermi?

Mergen gözlerini açdy. Gyzgyn howany nebsewürlik bilen demine dartdy. Başyny gösterdi. Ol hazır gaýgy-hasratdan aýňalan ýalydy. Onuň Hallygözel barada söz açasy, hakykaty bilesi gelýärdi. Haýsy dert gelniň ölüm pillesini tutdurdyka? Ya göwredäki çaga aýrylyp... Bu pikir Mergeniň halys haýyny aldy. Ol Çala ýaýdançly garady. Myhman çopanyň görejindäki nalanya-da, soragy-da gördü. Ýuwdunyp-ýuwdunyp söz açdy:

–Hallygözel sütem gördi.

Mergen allaniçiksi boldy:

– Sütem gördi? Kimden?

–Durdy gojukdan.

–Gojuk doňyürekdir welin... Hallygözel näme günä iş etdi? Aýyp işde görüldimi? Hally toýlydy ahyryn! Toýly gelne el göstermek... Meň-ä aklym çatanok. Anygrak geple.

–Ol... Durdy... häki... Halla el gösterenok.

–El gösterenok? Onda Hallynyň ýüregine agram saljak söz aýdandyr-da?

–Ol... gojuk... Mergen, dogan... – Çaly uly sesi bilen nalady. – Dilim baranok. Aýtmaga dilim öwrülenok. Ynsabym gösterenok. Ol... – Dilim baranok? – Mergen howsala bilen dillendi. –Sen näme diýjek bolýaň?

Çaly dymdy. Mergen ile-yymmata sygmajak bir zadyň bolandygyny aňdy. Neneň aňmasyn? Türkmeniň haýsy zady diline almagy ejap edýändigini ol bilyärdi. Çopanyň gursagydaky kütek agyry kem-

kemden ýiteldi. Ol döşünü tutup, çägäniň üstüne süýndi. Onuň ýüzi Çalynyň gözünüň alnynda gara-örtboldy. Gözleri açykdy. Emma çopanyň görejinden dirilik alamaty öcen ýalydy: nazary sowukdy, parhsyzdy. Çopan güylünen goýun dek titreyärdi...

Mergen aky habaryň zarbasyndan haýal aýňaldy. Kynlyk bilen dikeliп oturdy. Ýone ýerinden turup bilmedi. Bil oňurgasy ýazan dek, iki elini ýere diredi. Çala delmuryp garady. Myhman dostunyň näme isleýändigini aňdy. Kynlyk bilen dil açdy:

–Durdy gojugyň seň tamkepbäňden çykyp gelýänini gördüm.

–Haçan?

–Öten gije, daňa ýakyn. Özüm haram işde tutulan dek boldum.

– Gapyny Hallyň özi açdymyka?

–Hally haram keýpe ten beren däldir. Gojuga gujak açan bolsa, özüni heläk etmezdi.

–Sen Halla betgüman däl-dä onda?

–Senden gizläп nädeýin. Ilki betgüman boldum. Soň... ökündim. – Çaly birselleм dymdy. –Nätjegimi bilmän durkam, Hally daş çykdy. Men düýe garymyna tarap çekildim. Hally bir säginjek ýaly etdi-de, baga tarap gitdi. Daň atdy, Hally yzyna köwlenmedi. Jahan ýagtyldy, gelmedi. Men yz çaldym. Yz Murgabyňkenaryna bardy. Şol ýerde Hallynyň maňlaý daňsy ýatyr eken. Onuň duran, garaşan ýerinde gan tegmillerini gördüm. Bigänäniň gözidüşmesin diýip, ganyň üstüne gum sürdürdü. Derýa bolsa parahat akyp ýatyr. Ine, bolany. – Çaly uludan demini aldy-da, elini goltugyna sokdy. – Hallygözeliň ynsaby päk eken. Ol öz abraýyny gorap bilmänine namys edene meňzeýär. – Çaly goltugyndan könelişen ýaglygy çykaryp, Mergene uzatdy.

Çopan ýaglygy emaý bilen aldy. Ony awap duran döşüne oýkady. Tanyş, mährem ys Hallygözeliň saçynyň ysy onuň burnuna urdy. Mergeniň gözleri nemlendi... Ahmyr, ökünç onuň ýüregini para-para etdi. Gelniň görejine siňňin garamagyň, ýürek urgasyna mähir bilen, duýgy bilen diň salmagyň deregine çak urmak, çen tutmak. Akla sygasy zatmy? Garyplyk-ýoksuzlyk Hallygözeli kiçeldendir, ýüregine agram salandır diýmäge Mergeniň neneň dili bardyka? Näme, ol Hallygözeli tananokmydy? Onuň sabyr-takatlydygyny bilenokmydy? Onuň baş baýlygy ojagydy, Mergendi ahyryн!

Bu ýerde şeýle bir geň galasy zat hem ýok. Garyplyk Mergeniň özünü kiçeldýärdi. Buýsançly ýüregine agram salýardy. Ýaş ýigit özünden çen tutupdy.

Şonuň üçinem ol ömür ynjalma. Öz säwligini ötülmesiz günä saýar. Ata Mäneliniň pendini tutup, oba günübirin atlanmandygyna şol öküner ýorer. Hallygözeliň aljyraňy, howsalaly nazary hiç wagt gözüniň öňünden gitmez. Öz-özüni ýazyklar. Häzir welin, ol Durdy gojuga azm urýardy:

– Haram, azgyn. Mende gözüň eglenen däldir. Ýetimdir, ýekedir diýensiň. Dur bakaly, sen. Gunça gyzyň süyrärin. Namysyň depelärin. Hallynyň öňündäki ýazygymy ýuwaryn, nejis.

Çaly Mergeni köşesdirmäge synandy. Elini onuňcignine goýdy:

–Dogan bi ýerde ýazykly az däl. Ýöne, özümizi soň gamçylaly. – Çaly Mergene doğrulyp garady.– Önde synag kän, häli. Hallynyň jesedini tapmaly.

–Ol özüni derýa oklaýdymyka? – Mergen umytly dillendi. – Atasy öýüne giden-ä däldir-dä?

–Atasy öýünde ýok. Ýitig mal gözlän bolup bardym. Atasy öýi zatdan habarsyz. Meň şolardan gelişim.

–Hally onda derýanyň goltugynda-da. – Mergen başyny gaharly ýaýkady. –Ýok, dost. Derhal ar almaly. Ar alman Hallyna ýerlemen. Ol göründe rahatýatyp bilmez.

–Mergen. – Çaly erjel gepledı. – Hallygözeliň eti seniňkidir. Süňki atasynyňky bolar. Sen aky hakykaty olardan gizleseň, Durdynyň üstüne ýeke sürünenseň, olar ynjar. Seň olardan aýra ar-namysyň ýok ahyryn. Gowusy, men seni Hallygözeliň obasyna aşyraýyn. Galan maslahaty şol ýerde bişireli. Ar-namys dawasynda iki adamyňaklyndan köpüňki ýagşydyr.

Mergen oýa batdy. Çaly bir zatda mamlady: Durly Hallygözeliň atasynyňam namysyny depeläpdi. Bolan wakany eşitseler, olaram ýaraga ýapyşar. Iki tarapam türkmen. Ar-namys iki tarap üçinem mukaddes. Iki tarapda-da üýşendiriji güýç bar. Iki oba iki tire çaknyşar-da, üýşendiriji güýç bolmazmy? Zyna, sütem eden Durdudyr welin, onuň kössi köp adama ýeter. Ar-namysyň ody uçgunly bolar...

Mergen göwnüni bire baglady. Ol taýagy Çala uzatdy:

–Çaly, ynha taýak. Goýunlary örüz-de, guýa tarap kow. Çoluk

şol ýerdedir. Sürini çoluga tabşyr-da, oba tarap haýdaber.

Çaly aňk-taňk boldy:

—Sen näme, meň bilen oba gaýtjak dälmi? Hallygözeliniň atasyna näme diýeýin?

—Sen olaryň obasyna barma. İki obany garpyşdymaly. Onsuzam, il-günüň kösenýän ýeri az däl.

—Sen, dost, aklyňa aýlan. Ýeke özüň aljak galaň bolmaz. Durdy seni oba girmänkäň tükgerder.

—Gojuk maňa ýarag çenemäge ýetişmez. Sen, Çaly, diliňe berk bol. Namys ody wagtyndan öň tutAŞmasyn. Men gitdim.

—Sen nirä gitjek? Hiç bolmanda, şony bir aýt.

Mergeniň jogaby gysga boldy:

—Ar almaga. Durdy gojugyň gunçasyny tirmäge.

—Eý, Taňrym! — Çalynyň sesi aljyraňy ýaňlandy. — Çydamasz hasrat ony aňdan-huşdan kesen-ä däldir-dä?

Mergeniň aňy-pähimi durudy.

Mergen Hallygözeliniň ýagty ýalançydan gaýyp bolandygyna henizem ynanyň bilmeýärdi. Çölüň gumak ýoluny söküp barşyna, ol ezýetli pikirlerden ara açjak bolup synanyşýar. Depedir gollara ser salýar. Ýöne, näme, nirä seretse, Hallygözel salgym atyp görünýär...

Hallygözel derýanyň kert kenarynda dur. Gijäniňbarha ýukalýan garaňkylygyna duwlanyp dur. Wah, tümlük ömür ýukalmasa, syrylmasa bolmaýarmy? Onda Hallygözelem ýakyn-ýadyň gözünden gaçyp, namysdan ýaňa kiçelip, ýanyp ýörmezdi. Garaňkylyk ony hemmeler bilen deňlärди...

Gelni tanaýmak kyndy. Gazabyň-ezýetiňzyonuňdurkuna-keşbine siňipdir. Alaça köýnek sal-sal. Üyepkemin ýumşak saçlar örümden çykypdyr, bulaşypdyr. Hemişeki açık, nurana yüz tutuk, gamgyn. Narynç ýaňaklar solupdyr. Ýuka gabaklar ýellenipdir. Olar serpigenok.

Gözde-göreçde durmuş höwesi bolmasa, gabak neneň serpiksin?

Gelin perişandy. Ýöne ol Mergeniň gözüne öňküsi dek zybady. Bimisil zybady. Gelin bilen sürlen gysgajyk döwran ýadyna düşende, ýigit sowan kalbynda, gysylan ýüreginde ýakymlyja ýylylyk, howur szydý. Ol howur gelniň gül bedeniniň, mähriniň howrudy. Täze ýuwlan saçyň ysy-da, Mergene, gör, nähili hoş

ýakýardy. Ýigit gelniň boýnundan gol salanda, özuniň ýekedigini, gojuga elgaramadygyny, köp-köp hunabalary ýuwdandygyny unudýardy. Durmuşyň ajysynyň azalyp, süýjüsiniň köpelendigine ynanýardy, Ol umyda gaplanýardy. Hany şol umyt? Muhabbet, mähir diýilýän zadam amanat eken. Ajy, minnetli durmuş bolsa baky. Mergen üçin aýralygam, hasratam baky bolar.. Agyr, jepaly oýlar Mergeniň bagryna gan öýdi. Ol atygsap duran nazaryny ýene-de derýanyň kenaryna dikdi. Onuň ýüzüneýalyn çabran dek boldy: niredendir bir ýerden Durdy peýda boldy. Onda ýeňijiniň tutumy bar. Ine, ol Hallygözeliň çomuç ýaly bileğini aýasyna aldy. Sülük barmaklary ýekän-ýekän sypalady. Gelni özüne çekdi. Al öwsüp duran ýaňaklardan içgin-içgin öpdi. Mergeniň göwnüne Hallygözelem Durda tarap owsunan dek boldy. Göherdiň ýşky-höwesi bat aldy. Gelniň boýnundan gol saldy. Mergen gözlerini ýumdy. Dişlerini gysdy... Birdenem bolsa, Hallygözeliň azap gören bedeni, hazan ýeli öwsüp duran ýüzi täzeden huşuna gelip geçdi. Ýigidin ýüregi giňedi. Hallygözel Durdyna mähir bilen çoýan bolsa, sütem görmezdi. Ol tämiz tenine hapa el urdurmajak bolup, gazaba-jebre sezewar bolandyr... Mergen utandy. Sähelce wagt erkini şübhä basdyrany üçin özünü aýyply saýdy. «Bigaýrat, akmak» – Mergen özünü kötekledi. – Perişde ýaly gelne müňkürlük edýäňmi? Ol saňa biwepa bolsa, özünü ölümeye buýurmazdy. Ynsabyny ýuwdardy-da, seňem, oýnaşynyňam göwnüni awlar ýorerdi. Gabahat işden seň habaryňam bolmazdy. Suwda yz galmaýar ahyryn! Onsoňam, sen oba baraňda şoruň depäne çykyp bararsyň. Gelniň oturyp-turşuna syn etmäge kararyň ýetmez. Gepe-söze-de ýer bolmaz. Seň bedeniň dil açar. Gelin bolsa, seni öňküden-de hyjuwly gujaklardy. Posalary öňküden-de howurly bolardy. Näzi-kereşmesi seniň kalbyňda şübhä ýer goýmazdy. Sen aldanan arslana meňzärdiň. Arslan aldansa, it ysgan suwa bakar.

Asuda aşsam. Duýgy-damarlaryň sypalap, oýaryp duran howa. Bagda saýraýan bilbilleriň söýgi mukamy. Suwy süýjän miwäniň ýakymly ysy. Şemala tolkunýan bugdaýyň ygşyldysy... Bularyň her biri Hallygözele durmuşyň ýakymyny-sapasyny ýatladaýjak ýalydy. Ýok. gelniň hiç bir zatda nazary eglenmedi. Ol kir-kimirsiz gyzlyk döwrünem, Mergen bilen geçirilen datly

günlerem ýatlamady. Arada Durdy gojuk durdy. Hallygözel iň soňkuja geçmeli ýoluny – kenar bilen suwuň aralygyny nazary bilen ölçüdi. Bary-ýogy üç gulaç. Ölumiň şeýle ýakynlygy gelni gorkuzmady. Onuň kalbynda röwşen aýdyňlyk bardy. Ol öz ynsabynyň, ýüreginiň götermedik dünýäsinden dirikä yüz öwrüpdı...

...Mergen sakga daýandy. İki eli bilen gözünü tutdy. Emma oňa otly köýnek geýdiren görnüş üýtgemedi: Hallygözel kert kenardan atylyp gaýtdy. Derýa bir güžzüldedi, tolkundy. Perişde kimin pæk gelni sowuk gujagyna gysdy-da, ynjaldy... Mergen duran ýerinden öňe okduryldy. Ol indi ýoly yzarlamaýardy. Biýol gitdi. ýürek-bagryň ezýän pikirler ýigide eýgertmedi. Diline itergi berdi:

—Eý, Kadır Huda! Armanly ölüm dep etmägesende alaç ýokmudy? Ýa seň öňünde biziň günämiz çökdermidi?

Mergen Hudaýa nadyllyk bildirendigini aňýardy. Emma tisginmedi...

Nöker ak öýüň keçe tutusyny galdyrdy. Pessaý seslendi:

—Gir. Serdar içerededir.

Mergen bosagadan ätiýaçly ätledi.

Öýde iki adam otyrды. Olaryň ikisem kelte. Ikisem dykyz. Yüzlerinde-de şepagat ýok. Bularyn haýsy Ata Mänelikä?

Mergen duýdansyz zarbadan heniz aýňalmandy. Oý-pikirem dagynyk. Göreçlerem gubarlap dur. Ýogsam Mänelini bir gören gaýdyp unutmaýardy. Ýyllar hatarlanyşyp geçer. Ata Mänelini göz ýumup-açasy salym gören adam onuň. boldumly yüzünüň, giň, açık maňlaýynyň, agras nazarynyň bolandygyny aýdar. Şol agraslygyň, aňyrsynda ýoňsuz güýjüň, demir ýaly erkiň bardygyny duýar. Şol güýç, şol erkem kelte, dykyz pyýada pälwan sypat berýärdi. Ýakymsyz dymışlygy gap böwürde oturan pyýada bozdy:

—Ýagşy ýigit, gel-de, geçiber.

Mergen hata iş eden oglanjyk dek gyzardy, bosagadan salam-heliksiz ätländigi ýadyna düşdi. Säwligini düzetmäge howlukdy:

—Es... Essalawmaleýkum!

Törde, goşa ýassygy tirsekläp ýatan pyýada yüzünü galdyrdy. Mergene keltejik nazar oklady. Çopanyň ýüregi gürsüldäp urdy:

ol Mänelini tanady. Emma ýakımsız geňirgendi. Daşyndan göräýmäge Ata ýigrimi başıň gerdeninden basana meňzeýärdi. Öz ýigrimi ýaşyndan has uly görünýärdi. Özem, näme üçindir, bezemendi. Başyndaky burmalary seçelenip duran silkme telpek täzedi. Telpege zehin bary siňdirilipdir. Nepis tikilipdir. Yöne çyn ussadyň amal eden telpegem, Mäneliniňgazaply yüzünü ýumşatmaýardy.

Gotur käsesine çáý guýdy-da, Mergeniň yüzüne synly garady:
—Ýagşy ýigit, geliş niredendir, ugur hanjak?

Goturyň tutumy-da, ötgür äheňi-de ýüregi gamly-dertli çopana ýaramady. Ony ynjetdy: nöker ýerliksiz ýere hoşalsyraýan ýaly bolup göründi. Ol: «Gapysyndan pena gözläp gelenime, nöker heşelle kakýarmyka?» diýdi. Üstüni ýakımsız oýa basdyrdy. Emma sesini çykarmady. Gotura nägile garady-da, oňdy.

Mergen nähak kine edýärdi. Goturyňkeşbinde-de, äheňinde-de ýürege agram salar ýaly zat ýokdy. Dogumly, edenli adamyň sesem, basymam ötgür bolýar.

Mergen dil ýarmaga ýetişmedi. Ata Mäneli öňürtdi:

—Mergen, geliş obadanmy? Hoş habaryň ýok ýaly. Demiňi hossaly alýaň.

— Obalyk iş gutarypdyr, serdar. — Mergen öz sesini tanamady. — Men namysa galдыm.

Ata Mäneli tirsegini ýassykdan gösterdi:

—Gelin bigäne bilen baş goşupmy?

Mergen gepläp bilmedi. «Ýok» diýen manyda başyny ýaýkady.

—Sen namysyň depelän kim? — Ata Mäneli Mergene ciňerildi. — Beg-töre namysyňa tokunanam bolsa aýt. Çekinme. Seň namysyň meň mauzerim gorar.

«Seň namysyň meň mauzerim gorar...» Bu sözler merdiň çyn hossaryň sözleri ahyryny!

Depelenen, namysa galan halatyňda hossar tapynmak arkaly bolmak... Onda-da garaşylmadyk bir halatda tapynmak... Adam ilki ýüregi, durky bilen galkynjak eken. Ýeňillik bilen dem aljak hatyrasynyňgörlenine buýsanjak eken. Soň... Soň howandaryň hoş sözi, rehim-şepagaty Mergeniň erkini, süňünü goram-gowşak etdi. Çopanyňhäliden bări ýüregine çöken ezýet, jerhet birden tolkundy. Böwedi böwsen sil kimin çogup çykdy. Ol gözýasyny

ýuwutjak boldy. Oturan ýerinde döşüni mynçgalap yrandy. Dişlerini gysdy. Emma gözýaş eýgertmedi. Çißen, gyzaran gözlerden paýrap gaýtdy. Çopan bagryny keçä oýkap, silkinip aglady...

Ata Mäneli – bu güýcli, gaýratly kişi Mergene tarap dertdeşlik bilen garady-da, elini çáýly käsesine ýetirdi.

Dagly ýürek nalanda oňa söz bilen melhem edipbolmajagyny Ata Mäneli bilyärdi. Namys ezýetiniň göterimsiz labyry oňa tanyşdy. Oňa diňe gözýaş ýatdy.

Özüne erk etmek, gözýaşy, hasraty ýuwutmak Ata Mänelä ýeňil düşenokdy. Derdi çökder bolanda, ol çola ýerde bagryny ýere oýkaýardy, ýaraly şir kimin nagra tartýardy. Atany gagşadan gazap, damarlaryny gyýym-gyýym eden ýiti agyry şol nagra bilen onuň är ýüreginiň gatlaryna siňer giderdi. Şonuň üçinem, Ata Mäneliniň gam-gussasy syrylmazdy, gahar-gazaby egsilmezdi.

Mergen kem-kemden köşeşdi. Goturyň uzadan bir käse çáýyny içdi. Onuň dem alşy kadalaşdy. Gözünüň owasy giňedi. Ol öz hasraty barada söz açdy. Ýanyp, azm urup açdy:

– Ykbal meni bir takwa goja bilew duz-emek edipdi. Imany hemra bolsun pahyryň. Mergen boşan käsesini Gotura uzatdy. – Ol garakçy gojuklaryň çopanydy. Men çolukdym. Ol pahyr: «Mergen jan, men ýetim diýip, egniňi gysmagyn. Musulman musulmanyň doganydyr» diýerdi. «Dogan dogana hiç wagt zulum etmez. Golundan gelse, başga zulum etjege-de etdirmez. Seň ýagşyň ýaýar, aýbyň örter» diýerdi. Men goja ynandym. Şondan soň ýetimligiň derdeserem ýeňledi gitdi. Durdy gojugam garaşyk etdi. Oglundan öň meni öýerdi. Uly il haýran galdy. Neneň haýran galmajak! Beýle haýr-ygsan türkmende günde-günaşa ediliп durlanok ahyryn. Gojuk soňam garaşyk baryny etdi: üstüme tamkepbe dikdi, ýerli-suwlý etdi. Meň depäm gök diredi. Ýene-de takwa gojany ýatladyň. Täze ojagymda tagam-duz taýýarladym. Ona aýat okatdym. Musulmanyň musulmana doganlygy hak eken diýdim. –Mergen agzyna zäk atylan dek ýuwdundy. – Ynha, birdenem beýle göterimsiz hyýanat. Ogul ornunda öýeren batragyň gelnine el urmak... Men näme diýip, näme aýtjagymy bilemok. Diňe bir zat aýan: menem, takwa goja-da salgyma çapypdyrys. Zamanaň ýörelgesi başga eken. Zabunlyk, azgynlyk.

Ejizi depelemek. Güýçlä tagzym etmek. Zamanaň şundan başga ýörelgesi ýok eken. Ne musulmançylyga sarpa goýulýar, ne-de kyýamat-mağşar ýada salynýar.

Gotur geň galyp, başyny ýaýkady:

– Adam matlap arabam, jomartlyk satjak eken-ow.

Mergen alawlap ýanda:

– Aldaw-hile, haramylyk-zabunlyk zamanaň ýörelgesi bolsa, däbem, ýörelge-de inçelip gidip oturmaly-da.

Gotur ynamly gepledí:

–Mergen, hemme zadyň gözbaşy güýçdür. Güýjüň bolsa, gabahat zamanada-da bagtyň daş ýarar.

– Nöker, meni indi hiç zat bagtly etmez. Hallygözeli ýitirip, Hallygözele duşmajagymy bilýän. Onsoňam, adamda ýat-huş diýen bir zat bar. Olaryň üstünden ätlemek hemme kişä berilmändir.

–Mergen Goturyň yüzüne hykaratly garady. – Bu gün ağlap, ertir gülüp bilýän bolsa, adamyň ýürerinde jerhet saklanjakmy?

Ata Mäneli ýüzüni galdyrawokdy Ol Mergeni-de, onuň hasratynyda unudana meňzeýärdi. Hakykatda, onuň pikiri uzakdady. Ol molla Wahyt bilen soňlanmadyk jedele dolanyp barypdy...

–Molla aga, ýetim çopanyň nalaşyny eşitdiňmi? Onuň başyndan inen agyr heläketçilikseň gözüň öňünde janlandymy? Janlanan bolsa, aýt bakaly ikimizden haýsy birimiz mamla? –Mäneli öz soragyna özi jogap berdi. – Men mamla. Taňrynyňgazabyndan gorkup, mukaddes zada sežde edýän barmy? Ýok. İl-güne, onuň asuda durmuşyna öňýeten topulýar. Mänede Perman baý, Maryda, çöl eteginde Hojamyrat baý. Derýa boýunda Durdy gojuk. Olaryň hiç birem akylsyz-pähimsiz adamlar däl. Şerigatdanam habarlydyr olar. Şonda-da, Durdy naçara el urupdyr. Är-aýaly aýra salypdyr. Naçary ölüme itiberipdir. Indem iki tiräniň arasynda duşmançylyk tutaşar. Onsoň, gojugyň iflisden näme tapawudy bar? Zorlamak, sütem etmek. Umyt bermek, aldamak... Ol näme etsem, öňümden gider öýdýär. Sebäbi Durdynyň öz batragynda gözü eglenenok. –Maneliniň kalbyna aralaşan gozgalaň artdy. – Adamlary mukaddes zat eýmendirenok. Adamy mukaddes zadyň aňyrsynda duran güýç eýmendirýär. Sen, molla, haklaşygy kyýamat-mağşara goýup, mukaddesligi üýşendiriji, ysgyndan salyjy güýçden-gudratdan kesýäň. Ýamanlyk edene

gaýtawul bermeseň. Oňa ýagşylyk etseň. Hyýanat edeniňöňünde baş egseň. Sabyrly bolsaň Taňrydan tap diýseň, garaşsaň. Nesýe jeza näçe gazaply bolsa-da, adamlaryň ýüregine gorky salyp bilmez. Rüstem güýç, nagt jeza, ine, haramhoruň, azgynyň damaryny ysgyndan saljak gudrat. Mäneliniň dogumly ýüzi gyzaryp gitdi. – Durdy gojukdan zowal soralsa, onlarça zynakäriň ini tikeneklär. Onlarça naçaryň namysy depelenmez. Telim obada mukaddeslik berkarar tapar... Mollaaga, sen akyllý adam. Serhetsiz geçirimlilik ynsany peselder. Ony erkden-ygtyýardan keser. Bu köre hasa zat ahyryn.

Wahyt molla agras dillendi:

–Ata, sen musulmançylyga, ata-baba gelýän ýörelgä nyrh kesmäge haklymykaň?

–Musulmançylykdan men başym çykanok. Başga bir zada welin, şübhäm bar: hyýanat edene haýyr-sahabat görkezmek, türkmeniň ata-baba gelýän ýörelgesimikä?

–Taňrynyň emri külli musulmana dahyllydyr.

–Men, molla aga, kazy däl. Şonda-da, meň bir zada gözüm ýetik: Mergeniň dagly ýüregine seň öwüt-ündewiň melhem bolmaz. Melhem meň mauzerimiň buz ýaly nilindedir...

Mäneli başyny galdyrdy. Mergen dikanlady. Onuň atlanmaka bir zady döwnäsi gelýärdi: Hallygözel diri gaýyp bolan bolaýmasyn? Zenanyň özünü derýa oklanyny gören ýok. Onuň jesedem hiç kimiň gözüne ilmändir. Ýone, tapdan salyjy söhbete nädip itergi berjek? Onsuzam ganjaryp duran ýara nädip duz sepjek?

Duz sepmelidi. O zatlary anyklaman, döwnemän atlanmak çetindi. Ýene bir elhenç apadyň gopaýmagy daş däldi. Mergen pajygaly waka anyklyk saljak ýalňyz adam. Çaly eýýäm çölden saýlanandyr. Agyram, ýowuzam bolsa, Mergeniň diline itergi bermelidi.

–Mergen! – Ata Mäneli gepe öwrüm bermedi. –Gelin diri ýitig bolaýmasyn? Jesedini görmän, öldi diýmek çetin zat.

Mergen umytsyz seslendi:

–Hally aýatda diri däldir.

– Sen umytdan irräk düşýän bolaýma?

Mergen Çalynyň ir bilen ideg-sorag edendigini aýtdy. Hallynyň toýlydygynam, gojugyň çaganyň ganyna galandygynam sakynyp,

ýuwdunyp agzady.

Mäneli takatsyz gepledı:

– Durdy dine zynakärem däl-dä, onda.

– Ganhor ol. Goturyň ýumrukrary düwlüp gitdi. – Dabanyndan soýsaň ony.

– Ataly-ogla bir hatyn buýrulmandyr. – Mäneli öz-özi bilen gürleşýän dek pessaý hümürdedi. – Ol wenezzyna musulmançylygyň kada-talabyny bilyändir öz-ä. Garaw gorerin öydendäldir-dä.

– Serdar. – Mergen aladaly gepledı. – Derýanyň boýunda iki oba haçan çaknyşsa çaknyşybermeli. Jeň oduny tutasmanka söndürip bolmazmyka?

Ata Mäneli Mergene söýünç bilen garady: çopan il agysyny aglaýardy.

Jeň oduny köremänkä söndürmegiň ýoly ýok däldi. Töwella bar. Hun bar. ýöne Mergen namysyna nyrh kesmez. Onda ikinji ýol galýar: Durdyny gülemeli.

Ýeseriň ýedi ýere kösti degmez ýaly edip gülemeli...

Mäneli Gotura hökümlü seretdi:

– Mergeni nökerleriň arasyňa elt. Naharlaň.beriň. Ýarag dakyň. Gürrüň gutarypdy. Emma Mergen Mäneliniňkeltejik permanyndan many alyp bilmedi. Özelenip gepledı:

– Serdar, men umyt bilen gelipdim.

– Men saňa wada kyldym. – Mäneliniň ýüzi agraldy. – Wada bergidir.

– Durdy gojugy öldüreniň bilen... – Mergen sägindi. Dodaklaryny ýalady. – Serdar, gojugyň ganyny içenim bilen, ýüregimdäki ot sönmez. Ar-namysy ýörelgesi...

Mäneli çopanyň matlabyna düşündi. Sowuk dillendi:

– Men ynsabyma geňeşip göreýin.

Mäneli gapa tarap ýoneldi.

Mergen öýden çykanda, yranyp gitdi. Ol ümürde ýörän ýalydy.

Gotur gün öýleden agansoň atlandy. Ol gojuklaryň bagyny nazarlap ýola düşdi.

(dowamy bar)... Romanlar